

Cíl předmětu

- Co je to jazyka a v čem spočívá studium jazyka
- Základní lingvistické pojmy (č. a n.)
- Přehled jednotlivých lingvistických disciplin a jejich náplní

Jazyk (*Sprache*)

Běžně: **dorozumivací (komunikační) prostředek**

Vědecky: **Systém kódů/znaků**

Základní dělení a funkce jazyka

Zákl. dělení: **přirozený x umělý**

Funkce: **komunikační (*kommunikative F.*) = základní**

- **denotativní (*denotative F.*)**
- **apelová (*appellative F.*)**
- **expresivní (*emotive F.*)**
- **fatická (*phatische F.*)**
- **estetická (*ästhetische F.*)**
- **metajazyková (*metasprachliche F.*)**

Formy/podoby jazyka

- **mluvená (*mündliche Form*)** – prvotní, stáří neurčitelné (od „vzniku“ člověka – před asi 3 mil. let)
- **psaná (*schriftliche Form*)** - vyvinula se z mluvené. První doklady písma staré 5 tis. let.

Záznam jazyka

- **písemný** (asi 2,5 tis. let př. Kr.): kameny, hlína, listy, papír
- **zvukový**
 - **mechanický** (posledních asi 150 let) voskové válečky, gramodesky
 - **elektronický** (posledních asi 70 let) magnetické pásky, digitální záznamy

Typy písma

- **obrázky/piktografické/ideografické „písmo“ (*Bildsymbole/ideographische „Schrift“*):** obrázek = výpověď (piktogramy)
- **obrázkové slovní/logografické **písmo** (*logographische Schrift/ Bilderschrift*):**
 - obrázek = slovo, resp. morfém (čínština)
- **slabičné/sylabografické **písmo** (*sylabographische Schrift*)**

- obrázek = slabika (japonština)
- **hláskové/alfabetické písmo** (*Alphabetschrift*) „obrázek“ = hláska (latinka, azbuka...)

Ortografie hláskového písma

- jednoduchý zápis (*einfache Orthographie*):
 - a, m, G, ß, Ů, †
- diakritický zápis (*diakritische Orthographie*)
 - ú, ř, Ň, ě, ó, Ö
- spřežkový zápis (*Ligaturorthographie*)
 - ch, sz, rz, tsch, Oe,

Německé písmo a německá abeceda (*Deutsche Schrift und deutsches Alphabet*)

Lateinische Schrift (Antiqua)

Schwabacher/ Fraktur („gebrochene“ Druckschriften)

Kurrentschrift (handgeschrieben)

A – B – C – D – E – F – G – H – I – J [je:], [jot] – K – L – M – N – O – P – Q [kve:], [ku:] – R – S – T – U – V [fau] – W [ve:] – X – Y [ypislon] – Z [tset]

Zvláštnosti německé abecedy

- Ä - ä [a umlaut]
- Ö - ö [o umlaut]
- Ü - ü [u umlaut]
- (SS) - ß [scharfes es], [es tset]
-
- B x P [weiches x hartes p]
- D x T [weiches x harts t]

Diakritická znaménka (diakritische Zeichen)

¨	= r Umlaut	
.	= r Punkt	
!	= s Ausrufezeichen (Rufzeichen)	
?	= s Fragezeichen	
„“	= s Anführungszeichen	
:	= r Doppelpunkt	
,	= s Komma, r Beistrich	
;	= s Semikolon, r Strichpunkt	
-	= r Strich (Bindestrich, Gedankenstrich,	Ergänzungsstrich)
/	= r Schrägstrich	
\	= (r) Backslash, umgekehrter Schrägstrich	
_	= r Unterstrich	
[(..)]	= e Klammer (runde, eckige)	
@	= s at, At-Zeichen	
§	= s Paragraphenzeichen	
'	= r Apostroph	
ˇ	= r Hatschek	
ů	= r Krouzek	

Dějiny zkoumání jazyka

- **Prehistorické období:** nejsou důkazy o tom, že by se člověk zabýval fenoménem „jazyk“; písemné památky neexistují (počátky lidstva – starověk)
- **Historické období:**
 - a) **předvědecké** – existují písemné památky (starověk - t.j. cca 2,5 tis. let př. Kr.: Mezopotámie, Egypt, Čína až do zač. 19. stol.)
 - b) **vědecké** – cílené a systematické zkoumání jazyka (poč. 19. stol. dodnes)

Historické období

a) předvědecké

(do středověku)

- **Nejstarší písemné památky:**
 - **Mezopotámie:** „Epos o Gilgamešovi“ (3. tis. př. Kr.)
 - **Egypt:** hieroglyfy tesané do kamene a psané na papyrus
 - **Čína:** čínské písmo; texty psané na papyrus
 - **Indie:** nábož. a filoz. lit. v sanskrtu (asi 1000 let př. Kr.)
4. stol. př. Kr.: Pánini – první gramatika (sanskrtu)
- **Evropský starověk:**
 - a) **Řecko** – 2. stol. př. Kr.: Dionysios Thrácký – první řecká gramatika
 - b) **Řím** – 5. stol. po Kr.: Priscianus – první latinská gramatika
- **Středověk:**
 - latina, šíření písma
 - Wulfila (cca. 311 – 383) – překlad Bible do gótstiny
 - Dante Alighieri (1256 – 1321) – „O řeči lidové“

Historické období

a) předvědecké

(od středověku po 19. stol.)

- **Renesance:**
 - překlady a tisk Bible (Martin Luther, Jan Blahoslav); zájem o živé jazyky
 - René Descartes (1596-1650), pod vlivem je ho racionalismu - „Gramatika Port – Royal“
- **Osvícenství**
 - Gottfried Wilhelm Leibnitz (1646 – 1716).

Historické období

b) vědecké

(19. století)

- **Srovnávací a historická gramatika 19. stol.**
 - „objevení“ sanskrtu; historický vývoj jazyků; příbuznost jazyků
 - Jakob Grimm: Deutsche Grammatik
 - Wilhelm von Humboldt: srovnávání živých jazyků

- Mladogramatikové: Karl Verner -> Karl Brugmann, Hermann Osthoff; Hermann Paul

Historické období

b) vědecké

(20. století)

- Strukturalismus

- Ženevská škola

Ferdinand de Saussure (1857 – 1913)

- jazyk je systém znaků (signifié – signifiant)
- jednotky systému jsou na sobě závislé (paradigma – syntagma)
- langue a parole
- synchronní a diachronní pohled

Historické období

b) vědecké

(20. století)

- Pražská škola („Pražský lingvistický kroužek“)

Vilém Mathesius, Bohuslav Havránek, Josef Vachek, Vladimír Skalička, Roman Jakobson, (Nikolaj Sergejevič Trubeckoj, Karl Bühler)

- funkční přístup k jazyku
- oddělení fonologie od fonetiky
- teorie morfémů
- teorie aktuálního členění větného
- teorie básnického jazyk
- funkční styly

Historické období

b) vědecké

(20. století)

- Kodaňská škola

Louis Hjelmslev (1899 – 1965)

- „glosématica“
- metajazyk

- Americký strukturalismus

Edward Sapir (1884 – 1939), Leonard Bloomfield (1887 – 1949)

- důraz na antropologii
- deskriptivismus
- „bezprostřední složky“

- Transformačně generativní gramatika

Noam Chomsky (*1928)